

КРИТЕРІЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ярослав ГАЛЕТА (Кіровоград)

Стаття присвячена проблемі критеріїв готовності майбутніх педагогів до реалізації дистанційного навчання.

Стаття посвячена проблеме критериев готовности будущих педагогов к реализации дистанционного обучения.

Ключові слова: дистанційне навчання, критерії готовності, підвищення кваліфікації, педагогічний університет, інформаційні технології, самостійна робота.

Нині при переході до нових освітніх стандартів вищої професійної освіти підвищується значення самостійної роботи студентів. На самостійну роботу може відводитися до 70% загального часу підготовки бакалаврів і магістрів. Це вимагає від викладачів розробки відповідних навчально-методичних матеріалів. Також останнім часом все більшу значущість приймає перепідготовка фахівців і додаткова спеціалізація студентів. Необхідно навчити майбутніх фахівців самостійно здобувати знання. Ці тенденції неминуче повинні призвести до появи великої кількості курсів, орієнтованих на підготовку фахівців до вільного

пошуку знань у світовому інформаційному просторі, що дуже важливо для конкурентоспроможності.

Фахівці Інституту ЮНЕСКО з інформаційних технологій в освіті провели соціологічне дослідження, яке показало, що освітні потреби людей супроводжуються такими вимогами до умов навчання (дистанційність, відкритість, гнучкість, індивідуалізація), які можуть бути задоволені тільки при використанні моделей, форм, методів і технологій навчання, що ґрунтуються на широкому застосуванні інформаційних і комунікаційних технологій [1].

Розвиток інформаційних технологій і глобальних мереж дозволяє впроваджувати в процес підготовки фахівців елементи дистанційного навчання, починаючи з викладу матеріалу у формі Інтернет-лекцій і закінчуючи проведенням поточного і навіть підсумкового контролю, що дозволяє найзручніше організувати роботу за вказаними напрямками. Для реалізації описаних вище потреб необхідно вести підготовку фахівців, що уміють працювати в умовах дистанційного навчання.

У педагогічній літературі доки відсутнє цілісне уявлення про дистанційне навчання і про готовність до його реалізації. Розглядаючи структуру готовності студента до реалізації дистанційного навчання як єдність компонентів [2], ми оцінюємо міру її розвитку за наступними критеріями: 1) мотиваційно-когнітивна готовність до реалізації дистанційного навчання; 2) технологічна готовність до реалізації дистанційного навчання; 3) рефлексивно-результативна оцінка діяльності з реалізації дистанційного навчання.

Кожен критерій розкривається нами через відповідні показники, за якими можна оцінювати рівень його сформованості: мотиваційно-когнітивна готовність до реалізації дистанційного навчання (мотивація; знання про дистанційне навчання; ставлення до дистанційного навчання; знання про варіанти реалізації дистанційного навчання); технологічна готовність до реалізації дистанційного навчання (володіння методами реалізації дистанційного навчання; володіння прийомами і методами дистанційного навчання; уміння користуватися сучасними інформаційними технологіями; знання можливостей основних освітніх ресурсів Інтернету; уміння співвіднести педагогічне завдання з можливостями освітнього ресурсу Інтернету); рефлексивно-результативна оцінка діяльності з реалізації дистанційного навчання (включення в діяльність з реалізації дистанційного навчання; рефлексія реалізації дистанційного навчання).

Конкретизуємо запропоновані критерії з точки зору їх прояву в групах з низьким, достатнім і високим рівнем готовності до реалізації дистанційного навчання.

Мотиваційно-когнітивна готовність з реалізації дистанційного навчання. Для низького рівня характерні несформованість потреб й інтересів, мінімальний обсяг знань, умінь і навичок, необхідних для реалізації дистанційного навчання. Зацікавленість студентів в отриманні нових знань зумовлена лише потребою, здати іспит. Цей рівень характеризується сформованістю лише основ переконань й ідеалів. Студенти цієї групи зазнають труднощі в продукуванні індивідуальних критично-оцінних суджень з приводу системи дистанційного навчання. Вони не володіють прийомами формулювання власних цілей дистанційного навчання. Творча спрямованість цієї діяльності розвинена слабо. Для достатнього рівня характерне підвищення творчої активності студентів. Зацікавленість в отриманні нових знань служує основою розвитку системи потреб й інтересів. Значний обсяг знань, умінь і навичок, необхідних для реалізації дистанційного навчання, знання мають продуктивний характер. Студенти усвідомлено сприймають інформацію, грамотно оперують поняттями. Проте звернення до позапрограмного матеріалу носить доки епізодичний характер. Студенти цієї групи відрізняються більшою упевненістю в адекватності власних поглядів на систему дистанційного навчання, що існує у світі. Вони здатні сформулювати і аргументувати мету своєї діяльності в системі дистанційного навчання. Критерії оцінки явищ, що відбуваються, стають глибшими, гнучкішими і різноманітнішими. Творча спрямованість діяльності посилюється. Потреба реалізувати свої переконання усвідомлюється з позицій громадської значущості. Високий рівень характеризується найвищою творчою активністю, розвинутою широкою системою стійких і спрямованих потреб й інтересів, умінням оцінювати процеси, що відбуваються у системі дистанційного навчання, і явища на основі індивідуально-осмислених і особистісно-прийнятих цінностей. Студенти цієї групи регулярно читають літературу за фахом, володіють повною мірою знаннями, уміннями і навичками, необхідними для реалізації дистанційного навчання. Студентів цієї групи характеризує висока міра сформованості системи поглядів і ставлень до процесів, що реально відбуваються, в системі дистанційного навчання, цілісність ціннісних орієнтацій і установок, яка свідомо утілюється в процесі їх діяльності з реалізації дистанційного навчання. Студенти цієї групи автономні й самостійні у своїх оцінках і судженнях відносно явищ і процесів у сфері дистанційного навчання. Свідомо і відповідально обирають мету своєї діяльності й соціально прийнятні засоби її досягнення, здатні активно відстоювати свої переконання і позицію в ситуації боротьби цінностей і сенсів, володіють прийомами творчого саморозвитку.

Рівні сформованості технологічної готовності до здійснення інформаційної діяльності можна представити таким чином. Низький рівень. Студенти недостатньо добре знайомі з методами дистанційного навчання, не володіють прийомами формулювання власних цілей діяльності з реалізації дистанційного навчання. У їх мотиваційній сфері переважають ситуаційні потреби і мотиви, нечітко виражений інтерес. Вони мають складнощі у творчому застосуванні знань, умінь і навичок при розв'язанні конкретних начально-професійних завдань. Навички володіння комп'ютерною технікою у стадії формування. Достатній рівень. Студенти цієї групи добре орієнтуються в системі дистанційних технологій. Вони розуміють важливість вивчення дистанційних освітніх технологій. Мотивація їх діяльності з реалізації дистанційного навчання орієнтована на індивідуальний успіх і самоствердження в очах членів референтної групи (однокурсників, викладачів, батьків). Вони намагаються вирішувати поставлені перед ними завдання різними способами, виявляють активність й ініціативу. Вони успішно використовують отриману інформацію при створенні курсів дистанційного навчання, наполегливо борються з труднощами і намагаються запропонувати свій шлях розв'язання різних проблем. Високий рівень. Студенти цієї групи вільно орієнтуються в системі дистанційних технологій. Вони можуть самостійно розробити курс дистанційного навчання, відчують потребу в самопізнанні, саморозвитку і якнайповнішій реалізації своїх творчих можливостей й індивідуальних здібностей у системі дистанційного навчання. Основними мотивами їх діяльності є майбутні високі професійні досягнення, які вони розглядають з точки зору їх максимальної корисності для навколишніх людей і суспільства. Вони володіють комп'ютерною технікою і новими інформаційними технологіями, вільно, усвідомлено і творчо використовують отримані знання і уміння при розв'язанні навчально-професійних завдань, мають свій індивідуальний стиль при роботі у сфері дистанційного навчання.

Відносно рівневих груп характеристики рефлексивно-результативної оцінки інформаційної діяльності були розподілені таким чином. Для низького рівня включення в діяльність з реалізації дистанційного навчання характерна орієнтація на отримання виключно особистого емоційного задоволення від роботи у сфері дистанційного навчання. Рівень домагань до якісної, змістовної сторони дистанційного навчання невисокий. Система дистанційного навчання у більшості випадків розглядається як предмет, що викликає лише емоційне задоволення. Прояв соціальних, вищих почуттів розвинений слабо і не грає істотної ролі в діях і вчинках. Для достатнього рівня включення в діяльність по реалізації дистанційного навчання характерна регулююча

роль вищих соціальних почуттів. Особа здатна критично оцінювати, визначати якісну сторону дистанційного навчання. Дистанційне навчання розглядається в першу чергу як предмет задоволення пізнавальних потреб. Робота у системі дистанційного навчання супроводжується почуттям психологічного комфорту, упевненістю і пов'язана з підвищенням соціального статусу і кваліфікації. Емоційна активність набуває складнішої форми. Тут грає роль і розширення змістовності почуттів і емоцій, і їх ціннісна орієнтація. Для високого рівня включення в діяльність з реалізації дистанційного навчання характерна цілісність її структури і змісту, яка відрізняється глибиною і всебічною розвиненістю. Емоційна активність стає інструментом творчого освоєння, споживання і використання методів дистанційного навчання. Студенти цієї групи регулюють свою діяльність з реалізації дистанційного навчання за допомогою вищих почуттів – інтелектуальних, морально-моральних і естетичних. На цьому рівні емоційна активність виконує функції регулятора ціннісної орієнтації почуттів і емоцій людини.

Наведені критерії, показники і рівні готовності до реалізації дистанційного навчання слугують початковими даними для визначення рівнів розвитку цієї якості у студентів педагогічного вишу. Питання визначення рівнів розвитку (сформованості) особистісних властивостей і якостей, завжди привертало увагу педагогів і психологів (Л.І. Божович, Г.О. Бокарева, О.С. Гребенюк, В.С. Ільїн, О.М. Леонтьєв, В.Д. Шадріков, Г.І. Щукіна).

Відповідно до визначених вище критеріїв і погоджуючись з Є.С. Полат [3], ми висуваємо ряд вимог, виконання яких забезпечить готовність студентів педагогічних вишів до реалізації дистанційного навчання:

Мотиваційно-когнітивна готовність до реалізації дистанційного навчання (знання принципів роботи персонального комп'ютера і периферійних пристроїв; знання основних принципів роботи в мережі Інтернет, володіння програмним забезпеченням; знання методичних матеріалів і наукової літератури з проблеми використання засобів НІТ в навчанні; розуміння можливостей використання комп'ютера для управління навчальним процесом; знання основних видів і загальних принципів функціонування телекомунікаційних систем; розуміння особливостей підключення користувачів з різним рівнем доступу до Інтернету; знання особливостей організації і проведення телеконференцій; знання телекомунікаційного етикету; знання індивідуальних стилів навчально-пізнавальної діяльності студентів при дистанційному навчанні; знання чинників, що визначають навчальну активність студентів за умови дистанційного навчання; знання

особливостей процесу засвоєння знань за умови дистанційного навчання; знання особливостей організації самостійної роботи студентів у інформаційно-пізнавальному середовищі Інтернет; знання сучасних особистісно-орієнтованих методів навчання – методу навчання у співпраці, методу проектів, дослідницького методу та ін.; знання принципів роботи персонального комп'ютера і периферійних пристроїв; знання основних принципів роботи в мережі Інтернет, володіння програмним забезпеченням; знання методичних матеріалів і наукової літератури з проблеми використання засобів НІТ в навчанні; розуміння можливостей використання комп'ютера для управління навчальним процесом; знання основних видів і загальних принципів функціонування телекомунікаційних систем; розуміння особливостей підключення користувачів з різним рівнем доступу до Інтернету; знання особливостей організації і проведення телеконференцій; знання телекомунікаційного етикету; знання індивідуальних стилів навчально-пізнавальної діяльності студентів за умови дистанційного навчання; знання чинників, що визначають навчальну активність студентів за умови дистанційного навчання; знання особливостей процесу засвоєння знань за умови дистанційного навчання; знання особливостей організації самостійної роботи студентів в інформаційно-пізнавальному середовищі Інтернет; знання сучасних особистісно-орієнтованих методів навчання – методу навчання в співпраці, методу проектів, дослідницького методу та ін.

Технологічна готовність до реалізації дистанційного навчання (уміння використовувати різні засоби телекомунікацій (електронна пошта, телеконференції, спілкування в режимі реального часу і тому подібне) для обміну інформацією з іншими користувачами; володіння навичками інформаційної "навігації" в мережі; уміння працювати з інформаційними ресурсами мережі (мережевими базами даних, інформаційними службами і так далі); уміння зрозуміти особливості використання інструментальних програмних засобів для створення курсів дистанційного навчання; уміння працювати з електронною поштою; уміння вести діалог з іншими користувачами мережі; уміння працювати з сучасними гіпертекстовими і гіпермедійними системами; уміння відбирати з наявних в Інтернеті ті інформаційні ресурси, які найбільш адекватні поставленим цілям навчання; уміння готувати інформацію до передачі по мережі з використанням різних програм (текстового редактора, графічного редактора, редактора HTML) і необхідних утиліт (архіваторів, кодувальників і тому подібне); володіння прийомами організації спілкування учасників дистанційного навчання; уміння організовувати і проводити психолого-педагогічне тестування студентів; уміння складати індивідуальний психолого-педагогічний портрет студента; уміння надавати психологічну підтримку

студентам на початкових етапах навчальної діяльності; уміння формувати малі навчальні групи за принципом психологічної сумісності; уміння проводити поточну психолого-педагогічну діагностику віртуальної навчальної групи; уміння підтримувати сприятливий психологічний клімат в середині віртуальної навчальної групи; уміння попереджати конфліктні ситуації; володіння індивідуальними, груповими і фронтальними методами навчання; уміння адаптувати методику очного навчання до умов Інтернету; уміння поєднувати очні і заочні форми навчання в умовах дистанційного навчання; уміння поєднувати індивідуальні і фронтально-групові форми навчання при роботі з дистанційними студентами; уміння організувати і провести телекомунікаційний проект; уміння організувати і провести навчальну тематичну телеконференцію.

Рефлексивно-результативна оцінка діяльності з реалізації дистанційного навчання (уміння організувати і провести моніторинг навчальної діяльності студентів; уміння організувати ефективну систему контролю і тестування студентів; уміння організувати і провести оцінку рефлексії навчальної діяльності студентів).

Більшості з вищеперелічених вимог відповідають студенти спеціальності "Інформатика". Вважаємо необхідним організацію спецкурсу і спецсемінара, присвячених проблемі дистанційного навчання, в межах яких студенти опанують принципи роботи в системі дистанційного навчання, а також зможуть спробувати себе як в ролі того, хто дистанційно навчається, так і в ролі організатора курсу дистанційного навчання. Для визначення програми спецкурсу і спецсемінара ми спробуємо виділити основні дії, необхідні для формування готовності майбутніх педагогів для роботи у системі дистанційного навчання. Проаналізувавши діяльність педагогів, працюючих у сфері дистанційного навчання, ми дійшли висновку, що для формування готовності студента до реалізації дистанційного навчання необхідно створити наступні педагогічні умови :

1. Сформувати у майбутнього педагога мотивації до реалізації дистанційного навчання. Ми вважаємо, що акценти необхідно робити на актуальність, зручність і велику в порівнянні з традиційною формою навчання економічність дистанційного навчання.

2. Включити майбутнього педагога в дистанційну освітню діяльність в якості учня.

3. Навчити майбутнього педагога створювати курси дистанційного навчання. Процес створення курсів складається з чотирьох етапів – планування, вибір, підготовка засобів реалізації дистанційного навчання і прогнозування результату.

4. Організувати дистанційну освітню діяльність майбутньому педагогові в якості практиканта для відпрацювання основних навичок, отримання досвіду і оцінки від спостерігаючого педагога; а потім в якості педагога для формування власного стилю створення і проведення курсів дистанційного навчання.

5. Оцінити результат. Для отримання об'єктивної відповіді необхідно проводити як внутрішню оцінку отриманого результату діяльності з реалізації дистанційного навчання (здійснюється самим педагогом), так і зовнішню (складається з відповідей тих, що навчаються на питання рефлексії).

6. Скорикувати діяльність з реалізації дистанційного навчання майбутнім педагогом дистанційного навчання відповідно до отриманих результатів аналізу проведеного курсу дистанційного навчання. Припускаємо, що виділення наступних етапів підготовки до реалізації дистанційного навчання допоможе точніше описати процес формування готовності: визначення мети і завдань курсу дистанційного навчання на основі програми, методичних посібників, шкільного підручника і додаткової літератури; відбір оптимального змісту матеріалу курсу дистанційного навчання, розчленовування його на низку закінчених у смисловому відношенні блоків, частин, виділення опорних знань, дидактична обробка; виділення головного матеріалу; розробка структури курсу дистанційного навчання, визначення найбільш доцільних методів і прийомів навчання; знаходження зв'язків цього матеріалу з іншими предметами і використання цих зв'язків при вивченні нового матеріалу і при формуванні нових знань і умінь тих, що навчаються; планування усіх дій педагога і тих, що навчаються на усіх етапах курсу дистанційного навчання і, передусім, при оволодінні новими знаннями і вміннями, а також при застосуванні їх в стандартних ситуаціях; підбір дидактичних засобів курсу дистанційного навчання; перевірка обладнання і технічних засобів навчання; передбачення обсягу і форм самостійної роботи що навчаються на курсі дистанційного навчання і її спрямованості на розвиток їх самостійності; визначення форм і прийомів закріплення отриманих знань і здобутих умінь на курсі дистанційного навчання і поза ним, прийомами узагальнення і систематизації знань; складання списку тих, що навчаються, знання яких перевірятимуться відповідними формами і методами з урахуванням рівнів їх сформованості; планування перевірки умінь тих, що навчаються; визначення змісту, обсягу і форм домашнього завдання, продумування методики завдання роботи додому; продумування форм підведення підсумків курсу дистанційного навчання; запис плану і ходу курсу дистанційного навчання для подальшого аналізу і корекції.

Таким чином, ми вважаємо, що підготовка вчителів, здатних працювати у системі дистанційного навчання, може здійснюватися в ході їх навчання у виші в межах спеціально організованих для цієї мети курсів і семінарів. Сформульовані нами критерії, показники і рівні дозволяють дати оцінку готовності майбутнього педагога до реалізації дистанційного навчання.

БІБЛОГРАФІЯ

1. Состояние образовательных потребностей взрослого населения крупнейших стран СНГ и возможностей их реализации посредством технологий ДО/ Дистанционной обучения в странах СНГ. Мониторинг образовательных потребностей и возможностей. Аналитический обзор – Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании – М., 2003 г. – С. 53.
2. Узнадзе Д.Н. Психология установки / Д.Н. Узнадзе. – СПб.: Изд-во Питер, 2003. – 416 с.
3. Теория и практика дистанционного обучения: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учебн. заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева; Под ред. Е. С. Полат // М.: Издательский центр "Академия", 2004. - 416 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Галета Ярослав Володимирович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: проблема формування інформаційної культури особистості.